

วิเคราะห์รูปแบบและจารึกพระแสงไม้ในจังหวัดลำปางตามทฤษฎีสัญวิทยา¹

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี² และ จุฑามาศ พันธุ์ทอง³

(วันที่รับ: 28 ก.พ. 2568; วันที่แก้ไขเสร็จ: 12 พ.ค. 2568; วันที่ตอบรับ: 12 มิ.ย. 2568)

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง พระแสงไม้ล้านนา: กระบวนการสร้างสรรค์และอนุรักษ์ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงเอกสาร 2) การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวัตถุ และสัมภาษณ์ บุคคล 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ สำหรับบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สัญลักษณ์ที่ปรากฏบนพระแสงไม้ ในจังหวัดลำปางตามแนวคิดสัญลักษณ์ของ Charles Sanders Peirce ทำการศึกษาในประเด็น รูปแบบเหมือน รูปแบบบ่งชี้ และรูปแบบสัญลักษณ์ ผลการศึกษามีดังนี้ พระแสงไม้เป็นแสงไม้ที่ประดับพระพิมพ์อย่างเป็นระเบียบ ในจังหวัดลำปางพบจำนวน 69 แสง มีจารึก 16 แสง สร้างมาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 22 - 26 จากการศึกษา พบรูปแบบซุ้มทรงปราสาทมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบพระแสงไม้รูปแบบซุ้มทรงบรรพต แฉก ซุ้มทรงกรอบซุ้ม ซุ้มหน้านาง และซุ้มทรงวิมาน โดยสามารถวิเคราะห์พระแสงไม้ตามทฤษฎีสัญวิทยาของ Charles Sanders Peirce ได้ดังนี้ว่า 1) รูปแบบเหมือนมี 2 รูปแบบ คือ 1.1) พระพิมพ์ใช้สัญลักษณ์รูปแบบเหมือนของพระพุทธรูป และ 1.2) แสงไม้สำหรับการประดับพระพิมพ์ สื่อถึงอาคารที่ประทับของพระพุทธรูป 2) รูปแบบบ่งชี้ปรากฏ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง พระแสงไม้ล้านนา: กระบวนการสร้างสรรค์และอนุรักษ์ ได้รับทุนสนับสนุนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

² ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่

ผู้เขียนหลัก, E-mail: sak_api@hotmail.com

³ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้เขียนร่วม, E-mail: Jubgemologist@gmail.com

ในการประดับพระพิมพ์จำนวนมากบนพระแผงไม้ ใช้สื่อเรื่องราวของพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตที่มีจำนวนมาก และ 3) รูปแบบสัญลักษณ์ปรากฏในคำปรารภท้ายจารึก สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอาริยมตไตรย (ทศิยสาวก) การอุทิศบุญให้เทวดา พระอินทร์ พรหม พระแม่ธรณี การให้ถึงนิพพาน การอุทิศให้ผู้วายชนม์ และการปรารภความสุข 3 ประการ

คำสำคัญ: พระแผงไม้, รูปแบบ, จารึก, ลำปาง, สัญลักษณ์

Analysis of the Patterns and Inscriptions of Buddha Image Board (Phra Phaeng Maii) in Lampang Province Using Semiotic Theory ⁴

Sirisak Apisakmontree ⁵ *Jutamas Pantong* ⁶

(Received: February 28, 2025; Revised: May 12, 2025; Accepted: June 12, 2025)

Abstract

This article is part of the research on Buddha Image Board (Phra Phaeng Maii): Creation and Conservation Processes. This research used a mixed-method research method consisting of 1) documentary research, 2) fieldwork to collect material data and interview people, and 3) action research. For this article, the objective is to analyze the symbols appearing Lanna Buddha Image Board (Phra Phaeng Maii) in Lampang Province according to the symbolism concept of Charles Sanders Peirce. Study on the issues of similar forms, indicator forms and symbolic forms, the indicative pattern and the symbolic form. The conclusion is as follows: Lanna Buddha Image Board (Phra Phaeng Maii) are panels of wood that are decorated with Buddha images in an orderly manner. In Lampang Province, there were 69 panels found, 16 of which were inscribed. They were built from the beginning of the 22nd - 26th Buddhist century. The study found that the most popular style of castle-shaped arches was

⁴ This article is part of the research on Lanna Buddha Image Board (Phra Phaeng Maii): Creation and Conservation Processes.

⁵ Dr., Lecturer, Department of Buddhist Arts, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus.

Corresponding Author, E-mail: pakapot.th@cmu.ac.th

⁶ Ph.D student in Buddhist Arts, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Co-author, Jubgemologist@gmail.com

the wooden panel Buddha images, which were also found in the form of ancient arches, frame-shaped arches, front-shaped arches, and palace-shaped arches. The result of the analysis according to 1) the semiotic theory of Charles Sanders Peirce can be concluded that there are 2 types of similar forms: 1.1) Buddha amulets use symbolic forms of the Buddha and 1.2) wooden panels for decorating Buddha amulets, which convey the Buddha's residence. 2) The indicative pattern appears in the decoration of many Buddha images on wooden panels, conveying the stories of the many Buddhas of the past. 3) The symbolic form appears in the wishes at the end of the inscription, reflecting the beliefs about Sri Ariya Maitreya (the second disciple), dedicating merit to the gods, Indra, Brahma, Mother Earth, reaching nirvana, dedicating to the deceased, and the three kinds of happiness.

Keywords: Phra Phaeng Maii, Patterns, Inscription, Lampang Province, Semiotics.

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนบนหรือล้านนา ตั้งอยู่ในแอ่งที่ราบล้อมรอบด้วยภูเขา มีประวัติศาสตร์และการสืบทอดพระพุทธศาสนาที่ยาวนาน ในอดีตเรียกเขลางค์นคร เวียงละกอน และ นครลำปางตามแต่ละช่วงเวลา ด้วยความเป็นเมืองโบราณจึงทำให้มีการสำรวจพบโบราณสถานโบราณวัตถุ ในวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาจำนวนมาก และสามารถสืบย้อนกลับไปได้ถึงพุทธศตวรรษที่ 21 สมัยพระเจ้าติโลกราชปกครองล้านนา โดยเฉพาะงานพุทธศิลปกรรมในวัดพระธาตุลำปางหลวง

งานพุทธศิลปกรรมที่น่าสนใจอย่างหนึ่งที่พบในวัดพระธาตุลำปางหลวง ได้แก่ พระแผงไม้ พบจำนวนมากและหลากหลายรูปแบบ นอกจากในวัดพระธาตุลำปางหลวงแล้ว พระแผงไม้ยังพบในอีกหลาย ๆ พื้นที่ของจังหวัดลำปาง โดยจากการสำรวจพบมากถึง 69 แผงในวัดสำคัญและพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น อย่างไรก็ตามด้วยความที่พระแผงไม้มีน้ำหนักไม่มาก สามารถเคลื่อนย้ายได้ ทำให้พระแผงไม้โบราณที่เก็บรักษาในวัดสำคัญจำนวนหนึ่งได้สูญหายไป เช่น การสูญหายของพระแผงไม้ของวัดม่อนศิรีชัย ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่ปัจจุบันยังไม่สามารถตามคืนมาได้ นอกจากนี้ยังพบพระแผงไม้โบราณส่วนหนึ่งที่เก็บรักษาไว้ในลักษณะที่ไม่เหมาะสม เสี่ยงต่อกัดกินของสัตว์ประเภทปลวก บางครั้งก็มีการนำเอาแผงไม้ที่ไม่มีพระพิมพ์ไปประยุกต์ทำเป็นฝาผนังของธรรมมาสน์และศาสนวัตถุต่าง ๆ ซึ่งการกระทำต่าง ๆ ข้างต้นนั้น ส่งผลให้เกิดความเสื่อมแก่มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ด้วยกันทั้งสิ้น

ด้วยสถานการณ์ของพระแผงไม้ในปัจจุบัน ทำให้ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะศึกษาพระแผงไม้ในเชิงลึก เพื่อทำความเข้าใจในคติความเชื่อ รูปแบบ และสัญลักษณ์ในพระแผงไม้ นำมาซึ่งการตั้งคำถามในบทความนี้ว่า พระแผงไม้ในจังหวัดลำปางมีจำนวนเท่าไร ประกอบด้วยรูปแบบอะไรบ้าง และผู้ที่สร้างพระแผงไม้เหล่านั้นต้องการสื่อสารอะไร หรือกระทำตามคติอะไรในพระพุทธศาสนา โดยใช้ทฤษฎีสัญวิทยาของ Charles Sanders Peirce ในการวิเคราะห์ เพราะเป็นทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายความหมายที่ซ่อนอยู่ในสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เนื่องจาก Peirce เชื่อว่ามนุษย์สร้างทุกสิ่งด้วยเหตุผลบางประการ และการที่จะศึกษาเหตุผลนั้นๆ สามารถศึกษาได้จากรูปแบบเหมือน รูปแบบบังชี้ และรูปแบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนวัตถุนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีสัญวิทยาของ Peirce จึงสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์พระแผงไม้ในจังหวัดลำปางได้เป็นอย่างดี

2. วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและจารึกพระแผงไม้ในจังหวัดลำปาง

3. วิธีการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง พระแผงไม้ล้านนา: กระบวนการสร้างสรรค์และการอนุรักษ์ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงเอกสาร 2) การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวัตถุ และสัมภาษณ์

บุคคล 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบ่งเป็น 2 ส่วนใหญ่ ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลทั้งภาคเอกสารและลงในพื้นที่เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการจำแนกไปตามเรื่องราวและรูปแบบของพระแสงไม้ลั่นนา ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ รวมทั้งอธิบายตีความตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในพระแสงไม้เหล่านั้น เพื่อให้ได้ความรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระพุทธรเจ้าและรูปเปรียบพระพุทธรเจ้า คือ พระพิมพ์ รูปแบบพระแสงไม้ลั่นนา และสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพระแสงไม้เหล่านั้นผ่านทฤษฎีสัญวิทยาของ Charles Sanders Peirce โดยทำการศึกษาในประเด็น รูปแบบเหมือน รูปแบบบ่งชี้ และรูปแบบสัญลักษณ์

ส่วนที่ 2 การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมและการประเมินผลงาน เป็นขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยส่วนที่ 1 มาสร้างแรงบันดาลใจและแนวทางการรวมไปถึงการบันทึก รวบรวม ข้อมูล การค้นคว้าทดลอง ตลอดจนกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างสรรค์พระแสงไม้ นับเป็นการใช้องค์ความรู้การศึกษาย่อยอดจากการศึกษาเอกสารและการสำรวจเพื่อสร้างสรรค์และประเมินผลงานสร้างสรรค์ สำหรับบทความนี้เป็นผลมาจากการวิจัยในส่วนที่ 1

4. แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แนวคิดและทฤษฎีสัญวิทยา

การสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ต่างล้วนมีความหมายหรือคติความเชื่อเบื้องหลังการสร้างสรรค์งานเสมอ ที่ผ่านมากการอธิบายคติความเชื่อถูกกระทำผ่านทฤษฎีหลายทฤษฎี หนึ่งในนั้นคือสัญวิทยาที่เชื่อว่าจะใช้เป็นหลักเกณฑ์ทางความคิดในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ซึ่งปรากฏในพระแสงไม้ได้

ทฤษฎีสัญวิทยามีรากฐานทางความคิดมาจากทฤษฎีโครงสร้างนิยม (structuralism) มีความเชื่อพื้นฐานว่าโลกประกอบด้วยพื้นฐาน 2 ระดับ คือ 1) **ระดับที่มองเห็น** ประกอบด้วยโครงสร้างระดับพื้นผิว ได้แก่ วัตถุทั้งหลายที่จับต้องได้ กิจกรรม และพฤติกรรมที่สังเกตได้ กับ 2) **ระดับที่มองไม่เห็น** ประกอบด้วยโครงสร้างที่อยู่ลึกกว่าโครงสร้างระดับพื้นผิว ซึ่งถูกจัดระเบียบไว้อย่างดี แม้จะมองไม่เห็นหรือสังเกตไม่ได้แต่มนุษย์ก็สามารถรับรู้ถึงความมีอยู่ของโครงสร้างระดับนี้ได้ จุดเริ่มต้นของทฤษฎีนี้มาจากความคิดของ Ferdinand de Saussure (ค.ศ. 1857-1913) นักวิชาการภาษาศาสตร์ชาวสวิสเซอร์แลนด์ ผู้พัฒนาสาขาของภาษาศาสตร์ที่เรียกว่าภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้าง โดยศึกษาตัวบทของเรื่องเล่าเป็นสำคัญ ไม่ให้ความสนใจกับผู้เล่าเรื่องเพราะเชื่อว่าตัวบทจะทำหน้าที่เพื่อโครงสร้างโดยรวมของความคิดมนุษย์ ไม่ใช่เพื่อสะท้อนความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้แต่งในทำนองว่า *ภาษาพูดเรามากกว่าเราพูดภาษา* (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559, น.45-49) แนวคิดของ Saussure ประกอบด้วย 2 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) การจำแนกระหว่างภาษา กับการพูดหรือการใช้ภาษา และ 2) แนวคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในนั้น

สัญญะดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นการสร้างขึ้นมาจากมนุษย์ และสร้างขึ้นอย่างไม่มีเหตุผลรวมถึงปราศจากแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ด้วย แต่ความหมายของสัญญะหนึ่ง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นได้เพราะมีความแตกต่างระหว่างสัญญะต่าง ๆ ภายในโครงสร้างเดียวกัน กล่าวคือ เราจะรู้ความหมายของสัญญะใดก็ต่อเมื่อมีการเปรียบเทียบกับสัญญะอื่น ๆ ที่อยู่ภายในโครงสร้างเดียวกัน หากอยู่คนละโครงสร้าง สัญญะที่เหมือนกันก็อาจมีความหมายที่แตกต่างกันได้ ตัวอย่างเช่น พระอุปคุตกับพระบัวเข็มที่มีสัญลักษณ์ของใบบัวประกอบเช่นเดียวกัน แต่เราจะไม่สามารถทราบได้เลยว่า ประติมากรรมองค์ใดเป็นอุปคุตหรือพระบัวเข็ม หากไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบกับองค์ประกอบอื่น ๆ

ความแตกต่างที่เห็นชัดเจนที่สุด คือ ความแตกต่างแบบคู่ตรงข้าม ได้แก่ สีขาวกับสีดำ พระเอกกับผู้ร้าย นางเอกกับนางอิจฉา เป็นต้น ดังนั้นเมื่อมีจุดมุ่งหมายจะแสดงความเก่งกล้าของพระเอกก็ต้องสร้างตัวละครที่ซื่อฉลาดขึ้นควบคู่กันไป เป็นต้น

นอกจาก Saussure ยังมีนักสัญวิทยาคนอื่น ๆ ที่มีบทบาทสำคัญ เช่น Charles Sanders Peirce (ค.ศ. 1839-1914) นักปรัชญาด้านภาษา ชาวอเมริกัน ใช้ตรรกวิทยาเป็นพื้นฐานทางการวิเคราะห์สัญญะมุ่งไปสู่การจัดแบ่งประเภทของสัญญะ มากกว่าชี้ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความหมายของสัญญะ แต่ประเภทสัญญะที่ต่างกันก็มีความหมายที่ต่างกัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2555, น.37)

Roland Barthes (ค.ศ. 1915-1980) นักวิพากษ์วรรณกรรม นักทฤษฎีวรรณกรรมและทฤษฎีสังคม นักปรัชญา และนักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศส งานของ Roland Barthes แผ่คลุมหลายสาขาวิชาและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาสำนักทฤษฎีหลายสำนักรวมถึงโครงสร้างนิยม สัญวิทยา อัตถิภาวนิยม ลัทธิมาร์กซ์ และหลังโครงสร้างนิยม เป็นต้น โดยการประยุกต์และพัฒนาความคิดต่อจาก Saussure และ Peirce (กาญจนา แก้วเทพ, 2555, น.37-41)

George Herbert Mead (ค.ศ. 1863-1931) ชาวอเมริกัน เป็นนักสังคมวิทยา และนักจิตวิทยา มหาวิทยาลัยชิคาโก เป็นหนึ่งในนักปฏิบัติที่มีชื่อเสียง ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งสัญลักษณ์การปฏิสัมพันธ์ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545, น.18)

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดของ Charles Sanders Peirce เป็นหลัก โดย Peirce มุ่งที่จะจัดแบ่งประเภทของสัญญะมากกว่าชี้ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความหมายของสัญญะ เขาเสนอความคิดเห็นว่ามีแต่มนุษย์เท่านั้นที่เป็นสัตว์รู้จักสร้างและใช้สัญลักษณ์ การสร้างสัญญะเกิดจากความตั้งใจหรือมีแรงจูงใจ และสร้างขึ้นมาจากเหตุผลบางอย่าง ความเห็นนี้ขัดแย้งกับ Saussure ที่เชื่อว่ามนุษย์สร้างสัญญะขึ้นอย่างไม่มีเหตุผลและปราศจากแรงจูงใจ เนื่องจากไม่มีความสัมพันธ์ที่แน่ชัดระหว่างสัญญะกับความหมายที่สร้างขึ้น นอกจากนี้ Peirce ยังมุ่งเน้นการศึกษาสัญญะไปยังรูปภาพ ทั้งภาพเหมือนหรือภาพถ่าย มากกว่าที่จะเป็นตัวอักษร

สัญญะที่เป็นภาพนั้น สร้างขึ้นมาจากของจริง แต่ภาพประกอบที่สร้างอาจเหมือนหรือไม่เหมือนของจริงก็ได้ แต่ล้วนมีต้นแบบที่เป็นของจริง เช่น อนุสาวรีย์ปั้นมาจากต้นแบบที่เป็นของจริงแต่อนุสาวรีย์ที่ปรากฏ

แล้วจะมีลักษณะเหมือนของจริง หรือไม่เหมือนของจริง หรือเหมือนบางส่วนก็ได้ ด้วยเหตุนี้ งานของ Peirce จึงเป็นการศึกษาช่องว่างระหว่างของจริงกับภาพ โดยนำช่องว่างนั้นมาจัดประเภทของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ไว้ 66 ประเภท แต่ให้ความสนใจอย่างยิ่งกับสัญลักษณ์ภาพ 3 ประเภท คือ Icon Index และ Symbol เท่านั้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2555, น.37) มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

รูปแบบเหมือนหรือไอคอน (Iconic mode) หมายถึง รูปแบบที่ใช้ความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกับรูปจริงที่ต้องการสื่อสาร เช่น อนุสาวรีย์ พระพุทธรูป พระเยซู ภาพถ่าย ภาพเขียน ลายเส้น เป็นต้น รวมถึงเสียง ทำนอง ท่วงท่า เสียง กลิ่น รส ซึ่งเลียนแบบของจริง โดยการเลียนแบบนั้นไม่จำเป็นต้องเลียนแบบเหมือนของจริงทุกประการ อาจเป็นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แต่สามารถทำหน้าที่เสมือนต้นแบบจริง

รูปแบบบ่งชี้หรือดัชนี (Indexical mode) หมายถึง รูปแบบที่ทำหน้าที่บ่งชี้สิ่งหรือปรากฏการณ์บางอย่าง เช่น เข็มนาฬิกา เงาแดด เป็นเครื่องบ่งชี้เวลา ดัชนีตลาดหุ้นเป็นเครื่องบ่งชี้ราคาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น ทั้งนี้รูปแบบบ่งชี้ต่างจากรูปแบบเหมือน ตรงที่รูปแบบบ่งชี้เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งที่บ่งชี้ แต่รูปแบบเหมือนหรือไอคอน อาจเป็นแบบเสมือนของสิ่งที่ไม่มีอยู่จริงก็ได้ เช่น ภาพวาดมนุษย์ต่างดาว เป็นต้น และรูปแบบบ่งชี้ไม่อาศัยความเหมือน แต่อาศัยความเกี่ยวเนื่องบางอย่าง จำเป็นต้องอาศัยการตีความหรือความรู้ความเข้าใจเป็นการเฉพาะ เช่น การเดินของชีพจร ความดัน อุณหภูมิร่างกาย เป็นดัชนีบ่งชี้อาการไข้ ซึ่งต้องอาศัยการตีความของแพทย์ เป็นต้น

รูปแบบสัญลักษณ์ (Sign, Symbol) หมายถึง รูปแบบที่ใช้สื่อความหมายที่ปกติไม่เกี่ยวกับตัวมันเองเลย เช่น สีดำเป็นสัญลักษณ์ของการไว้ทุกข์ โดยตัวมันเองไม่เกี่ยวข้องกับความทุกข์อย่างใดเลย และในอดีต คนไทยก็ไม่ได้ถือว่าสีดำเป็นสีไว้ทุกข์เช่นกัน หรือแมวดำที่เรียกว่าแมวโกนจาที่มีขนสีดำทั้งลำตัวก็เป็นแมวมงคลประเภทหนึ่งตามความเชื่อของคนไทยในอดีต หรือสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น เป็นสัญลักษณ์ภาพประกอบที่เกิดจากข้อตกลงกันของคนในสังคม โดยไม่มีความคล้ายคลึงหรือความมีเหตุผลเข้ามาเกี่ยวข้อง ฉะนั้นรูปแบบสัญลักษณ์จึงมีปัจจัยด้านวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก โดยสัญลักษณ์ในลักษณะอื่นที่พบ เช่น รูปแบบเครื่องหมายหรือป้าย (Signic mode) หมายถึง เครื่องมือสื่อสารที่มีลักษณะเป็นป้าย สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ที่ไม่ใช่ถ้อยคำหรือคำศัพท์ต่างๆ ในภาษา เช่น ป้าย โลโก้ สินค้า โลโก้ร้าน เครื่องหมายลูกเสือ เครื่องหมายเดินรถ เครื่องหมายห้ามสูบบุหรี่ เป็นต้น เครื่องหมายเหล่านี้ อาจเริ่มรับรู้กันเฉพาะกลุ่ม ต่อมาก็ขยายเป็นที่เข้าใจของคนโดยทั่วไป (ธีรยุทธ บุญมี, 2551, น.56-60.)

สำหรับการศึกษารั้วนี้ ได้นำแนวคิดของ Peirce ที่อธิบายสัญลักษณ์ภาพทั้ง 3 ประเภท คือ Icon Index และ Symbol มาวิเคราะห์พระแสงไม้ในจังหวัดลำปาง ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถวิเคราะห์ความหมายที่ซ่อนอยู่ในพระแสงไม้ได้เป็นอย่างดี

5. ผลการวิจัย

5.1. รูปแบบพระแสงไม้ในจังหวัดลำปาง

จากการสำรวจพระแสงไม้ในล้านนา พบพระแสงไม้ในล้านนาจำนวน 300 แสง ในจำนวนนี้มีจารึก 60 แสง สำหรับในจังหวัดลำปางพบพระแสงไม้จำนวน 69 แสง มีจารึก 16 แสง สามารถจัดแบ่งได้ตามรูปแบบ ชู่มในงานช่างไทยโบราณ โดยพบเป็นพระแสงไม้ชู่มทรงปราสาทมากที่สุด มีรายละเอียดดังนี้

พระแสงไม้รูปแบบชู่มทรงปราสาท มีทั้งหมด 14 แสง ประกอบด้วย วัดพระธาตุลำปางหลวง 2 แสง วัดเวียง จำนวน 1 แสง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จำนวน 4 แสง วัดปงสนุกเหนือ 6 แสง และวัดพระธาตุเสด็จ 1 แสง โดยชู่มทรงปราสาทเป็นการจำลองรูปทรงและองค์ประกอบของอาคารประเภทปราสาทผ่านแบบแผนการใช้ชู่มทรงบรรพท์แถลงที่เห็นเครื่องยอดชนิดต่างๆ เช่น ยอดมณฑป ยอดมงกุฏ ยอดปราง เป็นต้น โดยคำว่าปราสาทหมายถึงเรือนซ้อนชั้น

ตัวอย่างพระแสงไม้ชู่มทรงปราสาทที่งดงาม ได้แก่ พระแสงไม้ในวัดพระธาตุลำปางหลวง ที่แสงไม้มีความงดงามและโดดเด่นมาก ประดับพระพิมพ์และแต่งลวดลายทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ลักษณะแสงไม้เป็นแผ่นไม้สีเหลี่ยมผืนผ้าตั้งสูงชัน ฐานเป็นโครงสร้างของชู่มทรงปราสาทที่เรียงลดหลั่นกันขึ้นไป 3 ชั้นอย่างชัดเจน ในส่วนด้านหน้า ชั้นล่างสุดที่มีพื้นที่มากที่สุด ประดับพระพิมพ์ 20 องค์ ปราสาทซ้อนชั้น 2 ชั้น ประดับพระพิมพ์เป็นแถวเรียงเป็นชั้นทั้งในส่วนตอนกลางและส่วนยอดปราสาทที่ซ้อนชั้น ยอดเรียวยาว ปลายยอดเป็นดอกบัวตูม ส่วนด้านหลังเป็นการเขียนลายคำรูปพระพุทธรูปประทับยืนในชู่ม พระบาทหันไปด้านข้างทั้งสอง พระบาท ขนาบข้างด้วยฉัตรที่สูงขึ้นเหนือพระเศียร ในปราสาทชั้นซ้อนเขียนลายคำรูปพระพุทธรูปประทับนั่ง ประทับฉัตรทั้ง 2 ข้าง และลายคำรูปเจดีย์ในปราสาทชั้นซ้อนบนสุด ส่วนฐานพระแสงไม้เป็นฐานบัวสูงที่เว้า ส่วนท้องไม่เข้าด้านใน รับผิดชอบฐานบัวคว่ำเตี้ยๆ ที่แผ่ออกด้านข้าง มีจารึกที่ฐานระบุปีที่สร้าง พ.ศ. 2285

ภาพประกอบที่ 1

แสงไม้แบบชู่มทรงปราสาท ด้านหน้า-ด้านหลัง

พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง

ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามจำนวนหนึ่ง ได้แสดงเอกลักษณ์ของงานช่างฝีมือลำปาง ปรากฏในรูปแบบของพระแผงไม้ที่มียอดเป็นปราสาทจำลองซ้อนชั้น แผงไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งขึ้น มีเสาซุ้มรับกรอบซุ้มแบบซุ้มหน้านาง เหนือขึ้นเป็นชั้นปราสาท ยอดดอกบัวตูม ลักษณะพระแผงไม้อีกแบบหนึ่งมีชั้นซ้อนปราสาทแบบฐานบัวที่มีบัวคว่ำขนาดใหญ่ซ้อนลดหลั่นกัน 2 ชั้น ภายในประดับพระพิมพ์เต็มพื้นที่ มักใช้ลวดบัวในการแบ่งพื้นที่ประดับพระพิมพ์แต่ละแถว

ภาพประกอบที่ 2

แผงไม้แบบซุ้มทรงปราสาท พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

ที่วัดปงสนุกเหนือ แสดงรูปแบบพระแผงไม้ทรงซุ้มปราสาทอีกลักษณะหนึ่ง ที่ย่อส่วนของแผงไม้เข้ามาซ้อนชั้นลดหลั่นกันไป 2 ชั้น ต่อด้วยปล้องไฉนและปลียอด นอกจากนี้ในวิหารพระเจ้าพันตน ที่วัดปงสนุกเหนือ ยังประดับพระแผงไม้ซุ้มทรงปราสาทที่คอสอง ลักษณะการซ้อนชั้นเตี้ย ๆ ที่เกิดจากการย่อส่วนแผงไม้เพียงชั้นเดียว ลักษณะที่ต่างออกไปอีกแบบหนึ่งคือพระแผงไม้วัดพระธาตุเสด็จ ที่มีการซ้อนชั้นเตี้ย ๆ บนแผงไม้ซุ้มกรอบหน้านาง

ภาพประกอบที่ 3

พระแผงไม้แบบซุ้มทรงปราสาท
วัดปงสนุกเหนือ และวัดพระธาตุเสด็จ
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

พระแผงไม้รูปแบบซุ้มทรงบรรพตแล่ง พบจำนวน 13 แผง แบ่งเป็นพระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง 3 แผง วัดเวียง จำนวน 5 แผง วัดอุมลอง 2 แผง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม 2 แผง และวัดม่อนศิรี 1 แผง (สูญหายแล้ว) โดยซุ้มทรงบรรพตแล่ง คือ ซุ้มที่ส่วนยอดเป็นหน้าจั่วรูปทรงกลีบบัว ซึ่งตกแต่งด้วยชุด

เครื่องลายองและลวดลายประดับหน้าบัน ในขณะที่ส่วนตอนกลางเป็นแผ่นไม้มีเสาชุ้ม คำว่าบรรพ์ แล่งนั้น โบราณหมายถึงมุขจั่วเล็ก ๆ ตกแต่งชั้นบัวของกำแพงหรืออาคาร อย่างที่เรียกว่าชุ้มรังไก่อ ในเชิงช่าง ไทยนำไปใช้เรียกเครื่องประดับที่อยู่บนส่วนอาคารประเภทเครื่องยอดต่าง ๆ เป็นรูปแบบที่พบเห็นได้ทั่วไป

พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑวัดเวียงจำนวนมาก มีลักษณะเป็นชุ้มบรรพ์แล่ง ส่วนตอนกลางประกอบด้วย โครงสร้างเสาชุ้ม เสาแอนโค้งในตอนกลางเล็กน้อย รับกรอบชุ้มที่มีใบระกา ปลายชุ้มแต่งตัวเหงา พระแผงไม้ บางแผงก็แสดงโครงสร้างของแผงไม้อย่างเรียบง่าย ไม่มีการแกะสลัก แต่จะประดับพระพิมพ์เต็มพื้นที่โดยไม่ คั่นด้วยลวดบัว ตัวอย่างพระแผงไม้ชุ้มบรรพ์แล่งที่งดงามเก็บรักษาไว้ในวัดพระธาตุลำปางหลวง แสดงความ สมบูรณ์ของรูปแบบพระแผงไม้ชุ้มบรรพ์แล่ง

ภาพประกอบที่ 4

พระแผงไม้แบบชุ้มทรงบรรพ์แล่ง

ในพิพิธภัณฑวัดเวียง และวัดพระธาตุลำปางหลวง

ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

พระแผงไม้ชุ้มทรงกรอบชุ้ม พบ 11 แผง ได้แก่ พระแผงไม้ในวัดป่ากล้วย 1 แผง วัดพระธาตุลำปาง หลวง 2 แผง พระแผงไม้วัดป่าต้นกุ่มกาม 6 แผง และพระแผงไม้วัดเขาแก้ว 2 แผง

ชุ้มในลักษณะนี้เป็นชุ้มชนิดที่ทำลวดลายประดับโดยรอบในลักษณะกรอบเช็ดหน้า อันได้แรงบันดาลใจจากงานฝีมือจำพวกกรอบหรือ Frame ของชาวตะวันตก โดยเฉพาะงานแบบ Victorian ของอังกฤษ ในองค์ประกอบไม่มีเสาชุ้มและฐานชุ้มอย่างชุ้มพระพุทธรูป มีการสันนิษฐานว่างานกรอบดังกล่าวเข้าสู่สยาม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2331-2394) เป็นต้นมา งานเหล่านี้มักจะตกแต่ง ยอดชุ้มเป็นรูปกรวยแหลม ตกแต่งขอบด้วยกระบวนดอกและใบต่างๆ อย่างลายฝรั่งหรือจีน จึงเรียกอีกอย่าง ว่าชุ้มอย่างเทศ ตัวอย่างชุ้มทรงกรอบชุ้มพบเห็นได้ในกรอบประตูหน้าต่างวิหารสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เช่น กรอบประตูพระอุโบสถวัดมหรณพาราม กรุงเทพฯ กรอบประตูพระอุโบสถวัดราชโอรส ธนบุรี เป็นต้น ด้วยเหตุนี้พระแผงไม้ที่มีลักษณะกรอบชุ้ม จึงได้รับอิทธิพลจากรัตนโกสินทร์ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 หรือ ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นไป

ความเป็นกรอบชุ้มแสดงให้เห็นชัดเจนในพระแผงไม้วัดป่ากล้วย ที่ส่วนตอนกลางเป็นแผ่นไม้สี่เหลี่ยม ตั้งขึ้น ไม่มีเสาชุ้มแต่ทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยมแทน ส่วนยอดเป็นงานแกะสลักไม้ในโครงสร้างรูปสามเหลี่ยมลักษณะ กรอบชุ้ม ปลายกรอบชุ้มเป็นนาค ลำตัวนาคเกี่ยวกระหวัดกันขึ้นไปสู่ยอด โดยตอนกลางแกะดอกไม้ขนาดใหญ่ ภายในประดับพระพิมพ์ปูนเงินขนาดใหญ่จำนวน 1 องค์ ลักษณะเช่นนี้เป็นเช่นเดียวกับพระแผงไม้ในพิพิธภัณฑ

วัดเชียงมั่น และในกฎเจ้าอาวาสวัดพันแหวน จังหวัดเชียงใหม่ ความเป็นกรอบซุ้มยังแสดงไว้ในอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ ประดับอยู่ในวิหาร เช่น ในวิหารพระพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดป่าต้นกุ่มกาม และวัดเขาแก้ว เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 5
พระแผงไม้แบบซุ้มกรอบซุ้ม
วัดป่ากล้วย วัดป่าต้นกุ่มกาม
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

พระแผงไม้ซุ้มหน้านาง พบจำนวน 8 แผง ได้แก่ พระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง จำนวน 2 แผง พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม 1 แผง พระแผงไม้วัดปงสนุกเหนือ 2 แผง และพระแผงไม้วัดพระธาตุเสด็จ จำนวน 3 แผง

ซุ้มหน้านาง คือ การจำลองกระบังหน้าสตรี โดดเด่นอยู่ที่กรอบบนซึ่งบิดเป็นรูปโค้งที่มีปลายยอดแหลม ในขณะที่กรอบล่างกลับเปียดเป็นเส้นให้ล้อไปตามโครงโอบมนอันโค้งงามของสตรี บางครั้งเรียก อุณหิส หรือ กรอบหน้า หรือมงกุฎ หรือเครื่องประดับหน้าผาก

พระแผงไม้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวงจำนวนหนึ่ง พบเป็นลักษณะซุ้มหน้านาง มี 2 ลักษณะ คือปรากฏการทำซุ้มหน้านางอยู่ในส่วนตอนกลางของแผ่นไม้ ทำหน้าที่แยกระหว่างพื้นที่ตอนกลางและกรอบซุ้มตอนบน โดยส่วนเหนือกรอบหน้านางเป็นกรอบซุ้มโค้งปลายซุ้มแต่งตัวเหงา ไม่มีใบระกา และซุ้มหน้านางปรากฏในส่วนกรอบซุ้ม โดยส่วนตอนกลางประกอบด้วยเสาซุ้ม เหนือเสาซุ้มเป็นกรอบซุ้มหน้านาง ปลายกรอบซุ้มเป็นตัวเหงา มีใบระกา ความเป็นกรอบซุ้มหน้านางนี้บางครั้งก็แสดงเพียงเล็กน้อยด้วยลวดลายดอกไม้เช่นพระแผงไม้วัดปงสนุกเหนือ บางครั้งก็แสดงไว้อย่างเด่นชัดเช่นพระแผงไม้ที่วัดพระแก้วดอนเต้า

ภาพประกอบที่ 6
พระแผงไม้แบบซุ้มทรงหน้านาง
พระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง
พระแก้วดอนเต้า วัดปงสนุกเหนือ
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

พระแผงไม้ทรงซุ้มหน้านางที่น่าสนใจ อยู่ในพิพิธภัณฑวัดพระธาตุเสด็จที่แสดงความสมบูรณ์ของรูปแบบพระแผงไม้นี้ แผงไม้ส่วนตอนกลางประกอบด้วยเสาซุ้ม แบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนด้วยทับหลัง เหนือทับหลังเป็นกรอบซุ้ม ปลายกรอบซุ้มเป็นตัวหงา มีใบระกา ภายในกรอบซุ้มแกะสลักลวดลายเครือเถาที่มีดอกไม้ขนาดใหญ่ในตอนกลาง มีทั้งที่ประดับพระพิมพ์อย่างเดียว และประดับพระพุทธรูปร่วมกับพระพิมพ์

ภาพประกอบที่ 7

พระแผงไม้แบบซุ้มทรงหน้านาง
พระแผงไม้วัดพระธาตุเสด็จ
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

พระแผงไม้ซุ้มทรงวิมาน มีจำนวน 1 แผง ได้แก่ พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑวัดอุ้มลอง เป็นการจำลองรูปแบบวิมานผ่านการออกแบบซุ้มที่มียอดแหลมเหมือนอย่างบ้านลม

นอกจากซุ้มตามแบบงานซุ้มของช่างไทยแล้ว ยังมีซุ้มที่มีลักษณะต่างออกไป เรียกว่า **ซุ้มทรงเบ็ดเตล็ด** ประกอบด้วย **กรอบซุ้มนาค** มี 3 แผง พบในวัดพระธาตุลำปางหลวง 1 แผง วัดปงสนุกเหนือ 2 แผง โดยสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ 1 แผง **กรอบกลีบบัว** พบจำนวน 10 แผง ได้แก่ พระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง 3 แผง วัดเวียง 4 แผง วัดอุ้มลอง 1 แผง และวัดปงสนุกเหนือ 2 แผง **กรอบโค้งมน** พบจำนวน 4 แผง ได้แก่ วัดพระธาตุลำปางหลวง 2 แผง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม 1 วัดเขาแก้ว 1 **รูปทรงสามเหลี่ยม** พบจำนวน 2 แผง ที่วัดพระธาตุเสด็จกับวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ทั้งสองแบบมีรูปแบบเดียวกัน **รูปทรงสี่เหลี่ยม** พบจำนวน 1 แผง ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง 1 แผง และ **พระแผงไม้รูปทรงอิสระ** พบ 2 แผง ที่วัดเขาแก้ว กับวัดไหล่หิน ลักษณะที่ต่างออกไปนี้ แสดงความหลากหลายของฝีมือช่างในจังหวัดลำปาง มีความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น พระแผงไม้วัดไหล่หินที่มีลักษณะแปลกตาเป็นงานฝีมือของช่างไทลื้อ หรือพระแผงไม้ในรูปทรงสามเหลี่ยมเคยปรากฏในรูปแบบพระพิมพ์ที่พบในกรุวัดราชบูรณะ จังหวัดอยุธยา เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 8

พระแผงไม้แบบกรอบนาควัดปงสนุกเหนือ พระแผงไม้แบบทรงกลีบบัววัดพระธาตุลำปางหลวง พระแผงไม้ทรงสามเหลี่ยมวัดพระธาตุเสด็จ พระแผงไม้ทรงอิสระ วัดไหล่หินและวัดเขาแก้ว ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

5.2) จารึกบนพระแผงไม้ในจังหวัดลำปาง

พระแผงไม้ทั้ง 69 แผง มีจารึก 16 แผง ส่วนใหญ่จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา มีบางแผงจารึกด้วยอักษรไทย ภาษาไทย ปกรรต์โดยนางสาวกิริณา ลี และชันนะ ปิ่นเงิน เฉพาะจารึกวัดพระธาตุลำปางหลวง มีรายละเอียดดังนี้

1) พระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุมทรงปราสาท มีจารึก 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 มีข้อความดังนี้ จุฑชกกพัทธะได้ 1104 ตัว ปีเต่าเส็ด เดือนกัตติกา จุฑสกาปักกะ เม็ง 7 ไทยเป็กใจ จันทรยุดติ กับด้วยฤกษ์ ..ตัวถ้วน 27 แล สารเจ้าสุรินท-

ส่วนที่ 2 มีข้อความดังนี้ ญโญ สารเจ้าอุดม สารุณวันแล ทั้งศิษย์ชุน แลครุอุปฐาก ชุผู้หญิงชาย เป็นมูลศาสนา ชุคน เพื่อประโยชน์ยังโลกุตรธรรมแดๆ

2) พระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุมทรงบรรพตแลง

ศักราชได้ 1013 ตัว (พ.ศ. 2194) ปีรวงเหมา เดือน 12 ออก 2 ค่ำ 6 วัน 4 เจ้ามหานาม ผัวเมียเป็น เจ้าสัทธา ได้สร้างพระพุทเจ้า 29 องค์นี้แล นับบุญเจ้าทั้งหลายรวมได้ 310 เงินแล ด้วยผลบุญอันนี้ หื้อข้าได้ เป็นทวยสาวกพระพุทเจ้าอันจักมาภายหน้านี้ อย่าคลาดอย่าลาแก่ข้าเทอ

3) พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑวัดเวียง ชุมทรงบรรพตแลง

อักษรธรรมล้านนา อ่านได้ดังนี้ สกรชได้ 1224 ตัว (พ.ศ. 2405) ปลี... เส็ด ธา ทสริยาเปนเค้ากับ พ่อแม่เจ้าคี่...สัทธา ย่าแก้ว คี่แปงสัทธาฟ้อใจ คน 1 ปู่หนานธัมมะช 1 ย่าทิบ คน 1 ย่าธา คน 1 ย่าทิบ คน 1 ย่าธา คน 1... เข้าหุ ชุมนี่เป็นมูลสัทธา ทั้งมวล อันได้สร้างยพระพุทรูป นิ ขอหื้อนาคูรผายแผ้วกว้างไพ เทวบุตรแลเทวดา อินทา พรหม คุด ไชย...แลธรรณ หื้อข้าไพรอดใน.....รี นิพพาภวนันแทแลแต่เทอะ

4) พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑวัดเวียง ชุมทรงบรรพตแลง

อักษรธรรมล้านนา อ่านได้ดังนี้ย..... เปนเกล้า เปนพล.....แลลูกเต้า ชุคน คี่ได้ยเปนเกล้าเปน..... แล..... นั้นมีมาทั้ง 8.....พระขระขุนานจันทรส..... มส..... ขแลดวงนึ่ง..... อัน สุข ภ..... สร้างยัง พุทรูปเจ้า มี ท สมัย..... หื้อเปนที่ไหว้ เก..... คนแลเทวดา ทั้งหลาย..... ขอ จูง.....

5) พระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุมหน้านาง

จุลศักราชได้ 1171 ตัว ในมะโรงฉนำ กัมโพชขอมพิสัย เข้ามาในวัสสานอุตุ กฤษณมา(ส) ศุกล ปักษ์ วัฒนธรมี พุทธาวร โถง ไทยภาษาว่า ปักได้ไ้ เดือน 8 (๖) มังวัน 4 ไทย รวงเป้า ปฐมมูลสัทธา หมายมี ครุบา เป็นเค้า แลสิกเจ้าชุน ก็เป็นสัทธา เรียงนั้นมา ผู้ข้าทั้งหลายหมายมีเจ้าแก้วเมืองคองเป็นเค้าเป็นประธานก็เป็น สัทธา จึงจัก สร้างยังพุทพิมพเจ้า เพื่อหื้อเป็นที่ไหว้แลบูชาตราบ 5,000 พระวัสสา

6) พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุ่มหน้านาง

จุลศักราชได้ 1183 ตัว ปีระงไส้ มหาสัทธาชื่อว่า ปุทธิพย์ กับภริยาชื่อว่ายาปาน กับทั้งลูกเต้าหลาน
เหลนชุกุน ขอจูงหื้อปกตูปนีสัยประใจแก่ข้าแด่ ขนนานัน (น) ทิยะเป็นผู้ลิขิต ลายมือบ่งามแลเจ้า พออย่าตี
ข้าพรอง

7) พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ ชุ่มหน้านาง

ข้าพเจ้าพระมหานรกร ญาณกูโร วัดพระสิงห์ฯ เชียงใหม่ ครอบครองชัตติยะ และไชยป้อม จังหวัดแพร่
คุณนอร์ เตชอังกูร ขอน้อมถวายพระแสงนี้ไว้กับวัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง

8) พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ กรอบชุ่มรูปนาค

สกราชได้ 1272 ตัว (พ.ศ. 2453) ปลีกดเสช เตอรียี ออก คำนึง เมงวัน 4 ไทย ร่วงไส้ ปณมมูลลัทธา
แม่หน้อย เปนเกล้า และพี่น้อง กับด้วยลูก เต้าชูผู้ชุกุน พากันได้สร้าง พระเจ้า ชาว 8 พระองค์ (28) ไวยค้ำชู
สาสนา 5,000 ภาวสา เปนที่ไหว้แก่คนและเทวดาทั้งหลาย ผู้ข้าขอจูงหื้อเปน มัคคผละแก่ผู้ข้าทั้งหลาย คือว่า
โลกีย โลกุตล สัมปัตติสุขข์ มีมหานิพพาน เจ้าเปนยอดเที่ยงแท้ดีหลีเตอะ

9) พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ กรอบชุ่มรูปนาค

เจ้าพิภพ ณ จังหวัดลำปาง คุณแม่มาลี ณ จังหวัดลำปาง พร้อมบุตรธิดา ถวายวัดปงสนุก (ด้านเหนือ)
เพื่อบูชาส่วนกุศลให้เจ้าพ่อเอ็นดู (นิยม ณ จังหวัดลำปาง) เจ้าแม่สงวน ณ จังหวัดลำปาง และคุณพ่อชุ่นใช้- คุณ
แม่เล็ก สุรพินิจ

10) พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง กรอบกลีบบัว

พ.ศ.2345 สร้างพระบฏไม้ ลงรักปิดทอง (อักษรลบเลือน)

11) พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ กรอบกลีบบัว

จุลศักราชได้ 1382 ตัวปลีกดใจไทยกาบ.เตอรียี ออก 3 คำ หมายถึง สมณสัทธาแลมุลลสัทธา ดังหนพายโน แล
พายนอก พายโนหมายถึงสมณสัทธา พระหน้อย นรุตตโม รักษาการเจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ เปนเกล้า
หนพายนอก หมายถึงมุลลสัทธา นายกิตติโชค สาครมณิทรัพย์ นายสิทธิพงษ์ แสนเก่ง แลนายอาทิตย์ สุปินะ
ได้ร่วมกันริสสนาแปงสร้างยังแวงพระพิมพ์นี้ไว้ค้ำชูโชดกะสาสนาพระพุทเจ้าไว้ 5000 พระวัสสา トラบเสียง
อายุไม้แล แลชั้นดีแปงแวงพระพิมพ์นี้ ผู้ข้าทั้งหลายขอผาหนาหื้อมั่งมียังสัมปัตติ แลหื้อได้เถิงยังเมืองฟ้า เวียง
แก้วเนรพานแลหื้อผู้ข้าทั้งหลายได้เถิงสุขสามประการ มีนิพพานเปนยอกจิมเทอะ นิพพานปัจจโยโหตุโนนิจจ
ธูว์ ธูว์... แท้ดีหลีจิมแต่เทอะ

12) พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ กรอบกลีบบัว

ที่ระลึกในงานทำบุญฉลองตานวิหาร วัดลำปางกลางตะวันออก สัฐาผู้สร้างพระภิมนี้ นายกิตติโชค สาคร
มณิทรัพย์ นายธนกร ไชจิวัจน์ สร้างถวายตาน 5000 พระวัสสา 18 กุมภาพันธ์ 2566

13) พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง กรอบโค้งมน

จุลศกพทะ 1 (1) 34 ตัว ปีเต่าสี่ เดือน . . . คำ พร้า ได้วันจันทร์ ไทยรวายใจ . สัทธาเจ้าขนานคุณ สอน เป็นเค้า เป็นประ (ธ) นน (ล) ภริยาลูกเต้าแลพี่น้องชุนก็ได้เป็นมูลสัทธา ได้ (เ)เต่งสร้างยังพุทธรูปพระ พิมพ์เจ้า ไว้ให้บูชา แก่คนแลเทวดาทั้งหลาย ขอให้อสมยังคำมกคำปรารณาแดหลี่ มหาบุญ . . ลิเจ้าทั้งหลาย ได้มาแก . . ทิศต่าง (๗) จุ่งอนโมทนา ชุคนแต่เทอะ ทานภายในมีสารเจ้าศรีวิไชย สี(สสานุ)สิกชุนแล (สา) (ธ) เจ้าเมธา ก็เป็นมูลสัทธาแลบุญน้อย ปัญญาผัวเมียแล . สัทธา . . บุญ . . . ชุคน ได้สร้างพระเจ้า 17 องค์

14) พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง กรอบโค้งมน

จุลศักราชได้ 1271 ตัว (พ.ศ. 2452) ปีกัถเร้า เดือนยี่เพ็งเม้งวัน 7 ไทยดับไส้ มูลสัทธาหมายมีลุง....

15) วัดพระธาตุเสด็จ กรอบสามเหลี่ยม

ศัทธิธาพ่อนานแก้ว ปงปัญญา เป็นต้น พร้อมด้วยลูกหลานทุกคน ได้สร้างพระพุทธรูปเจ้าเกสรไว้ใน พระพุทธศาสนา วัดพระธาตุเสด็จ พ.ศ. 2503 ขอให้พ้นจากกองทุกข์ในภพทั้งสาม ขอให้เป็นมรรคผลตลอด ถึงนิพพานเทอญ นิพานปัจจโยโหนตุโนนิจ

16) วัดพระธาตุลำปางหลวง กรอบสี่เหลี่ยมประดับในวิหารพระพุท

พทะ (ได้) 1149 ตัว ปีเม็ด เสด็จเข้ามาในเหมันตฤดู เดือน 3 ออก 7 คำ พร้าได้วันอาทิตย์ ไทยรวง เม็ด ยามตูดซ้ายแล้ว มูลสัทธา พี่น้อยเทวะติดกับด้วยภริยา ลูกเต้าพี่น้องชุน จึงจักได้สร้างพุทธรูปเจ้า มีพันตนเพื่อปรารณาเอาสุข 3 ประการ (นิ) พพานเจ้าเป็นที่แล้ว ข้าได้แล้วจักอุทิศส่วนบุญอันนี้ไปรอดยัง สรรพสัตว์ทั้งหลาย ตัวใหญ่ตัวน้อย มีพระยาอินทร์ พรหม ยมราชท้าวทั้งสี่แลเทพดาอันรักษาศาสนาที่นี้ จุ่งอนโมทนาดีหลี่ ขอนาบุญอันนี้ไปรอดญาติพ่อแม่ มีครูบา เป็นต้น มนุสสพชุงโซทนา จากจาริกสามารถ วิเคราะห์อายุและผู้สร้างได้ดังนี้

5.2.1) อายุสมัย

พระแสงไม้ที่เก่าที่สุด พบในจังหวัดลำปาง ได้แก่ พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุ่มทรงบรรพ์ แถลง สร้าง พ.ศ. 2194

พระแสงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 23 พบจำนวน 1 แสง ได้แก่ พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุ่มทรง ปราสาท สร้าง พ.ศ. 2285

พระแสงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 24 พบจำนวน 4 แสง ได้แก่ พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง กรอบ โค้งมน สร้าง พ.ศ. 2315 พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง กรอบกลีบบัว สร้าง พ.ศ. 2345 พระแสงไม้วัด พระธาตุลำปางหลวง ชุ่มหน่านาง สร้าง พ.ศ. 2352 และพระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุ่มหน่านาง สร้าง พ.ศ. 2364

พระแสงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 25 พบจำนวน 3 แฉก ได้แก่ พระแสงไม้ในพิพิธภัณฑวัดเวียง ชุ่มทรงบรรพ์แถลง สร้าง พ.ศ. 2405 พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง กรอบโค้งมน สร้าง พ.ศ. 2452 และพระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ กรอบขั้มนูน สร้าง พ.ศ. 2453

พระแสงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 26 พบจำนวน 5 แฉก ได้แก่ พระแสงไม้วัดพระธาตุเสด็จ กรอบสามเหลี่ยม สร้าง พ.ศ. 2503 พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ ขั้มนูนสร้าง สร้าง พ.ศ. 2563-2566? พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ กรอบขั้มนูนสร้าง สร้าง พ.ศ. 2563- 2566? พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ กรอบกลีบบัว สร้าง พ.ศ. 2563 พระแสงไม้วัดปงสนุกเหนือ กรอบกลีบบัว สร้าง พ.ศ. 2566

ด้วยเหตุนี้ การสร้างสรรค์พระแสงไม้ในจังหวัดลำปาง มีหลักฐานการสร้างมาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 22 และมีการสร้างสรรค์ต่อเนื่องมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 26 โดยพระแสงไม้จำนวนมากเก็บรักษาไว้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง

5.2.2) ผู้สร้าง

เมื่อพิจารณาจารึกทั้ง 16 หลัก พบรายนามผู้สร้าง ดังนี้

เจ้ามหานามและภริยา เป็นผู้สร้างพระแสงไม้ถวายไว้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง เมื่อ พ.ศ. 2194 (จ.ศ. 1013) ซึ่งเป็นสมัยที่พม่าปกครองล้านนา (พ.ศ. 2101-2317) จากการศึกษาจารึกพบว่าเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ ใน พ.ศ. 2145 มีการถวายฉัตรไสยอศเจติย์ โดยเจ้ามหาอุปราช พระญาหลวงนครไชยบุรี มีพระมหาสมเด็จรัตนมงคลมณฑลปารามธิบดี กับพระมหาสังฆราชาวัดหลวง และมหาสังฆโมลีวัดเชียงยืนเป็นประธาน นามเจ้ามหานามนี้ ได้ปรากฏเป็นพระนามกษัตริย์ในพุทธประวัติ ที่มีชื่อพระเจ้ามหานามศากยราชา ผู้เป็นเอตทัคคะถวายทานอันประณีต มีพระอนุชา 1 พระองค์ คือ เจ้าชายอนุรุธะ

พระเจ้ามหานามะประสูติในพระราชวังกรุงกบิลพัสดุ์ โดยชื่อมหานามะนั้นสันนิษฐานว่าเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นตามชื่อของหนึ่งในปัญญาวัคคีย์ที่อาศัยอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ คือท่านมหานามะ ซึ่งต่อมาได้เป็นท่านพระมหานามะเถระ

ในสมัยพระกัสสปพุทธเจ้า พระองค์ได้ฟังธรรมจึงตั้งจิตอธิษฐานเพื่อมาเกิดเป็นพระสาวกของพระโคตมพุทธเจ้า ต่อมาในพุทธกาลได้มาเกิดเป็นเจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะ เมื่อพระโพธิสัตว์ตรัสรู้แล้วทรงแสดงธรรมโปรดเจ้าชายมหานามในเขตพระนครกบิลพัสดุ์ และเมื่อพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาเสด็จสวรรคต เจ้าชายภททิยะผู้จะได้ขึ้นครองราชสมบัติสืบทอดต่อ แต่เจ้าชายอนุรุธะซึ่งเป็นพระสหายได้ชวนพระองค์ออกผนวช เจ้ามหานามจึงเสด็จขึ้นครองราชย์แทน ภายหลังพระพุทธองค์ได้สถาปนาพระเจ้ามหานามศากยราชาในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในฝ่ายผู้ถวายทานอันประณีต และยังมีมหานามสูตรที่พระเจ้ามหานามะทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผลอยู่ด้วยวิหิตธรรมใด

ด้วยเหตุนี้ชื่อเจ้ามหายานามผู้สร้างพระแสงไม้ถวายไว้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง เมื่อ พ.ศ. 2194 เป็นชื่อมงคลที่ได้รับแรงบัลดาลใจจากพระนามกษัตริย์ในพุทธประวัติ

นอกจากนี้ในจารึกยังปรากฏนามสาธุเจ้าอูตม สาธุณีนัน ในจารึกพระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง สร้าง พ.ศ. 2285 (จ.ศ. 1104) อันเป็นช่วงที่พม่าปกครองล้านนา (พ.ศ. 2101-2317) เช่นกัน จากการศึกษาพบจารึกที่วัดพระธาตุลำปางหลวงในระยะเวลาใกล้เคียงกัน คือ ใน พ.ศ. 2281 หมื่นมโนปัญญาได้กำหนดเขตวัดเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ไม่รู้ล้ำเข้าเขตวัด

ปรากฏชื่อเจ้าขนานคุณสอน สาธุเจ้าศรีวิไชย สาธุเจ้าเมธา ร่วมกันสร้างพระแสงไม้ใน พ.ศ. 2315 (จ.ศ. 1134) ถวายวัดพระธาตุลำปางหลวง ตรงกับปีที่ครูบาสังฆราชา พระเทวราชา และศรัทธาบ้านม่วงน้อย ร่วมกันสร้างพระพรหม 4 หลังในวัดพระธาตุลำปางหลวง นอกจากนี้ใน พ.ศ. 2330 ยังพบจารึกบนผนังด้านข้างพระวิหารที่ระบุการสร้างพระแสงจำนวน 1000 องค์ โดยน้อยทေး และภริยา

คำว่าสาธุเจ้าเป็นคำบาลี คือ สวาธุเจ้าในคำสันสกฤต ใช้เรียกพระเถระในล้านนา เช่น สาธุเจ้าอูตม สาธุณีนัน (พ.ศ. 2285) สาธุเจ้าศรีวิไชย สาธุเจ้าเมธา (พ.ศ. 2315) เป็นต้น ส่วนคำว่า ขนาน หรือขนาน ใช้เรียกผู้ที่ผ่านการบวชพระแล้ว ส่วนคำว่าน้อย หมายถึง ผู้ที่ผ่านการบวชเณรแล้ว

ในจารึกยังปรากฏชื่อ ครูบา และเจ้าแก้วเมืองคอง ที่สร้างพระแสงไม้ถวายวัดพระธาตุลำปางหลวง พ.ศ. 2352 (จ.ศ. 1171) ด้วยเหตุนี้ คำว่าครูบาจึงมีการใช้กันมาอย่างน้อยในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ส่วนเจ้าแก้วเมืองคอง (เจ้าแก้วเมืองคอง) เป็นชื่อบุคคล อาจแปลได้ว่า แก้วประจำเมืองที่มีความมั่นคงถาวร ไม่ใช่หมายถึงเจ้าแก้วที่อยู่เมืองคอง เพราะไม่ปรากฏนามเมืองคองแต่อย่างใด นามอื่นๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน เช่น เจ้าแก้วเมืองมา เจ้าแก้วมุนษย์ หรือเจ้าแก้วนารัฐ เป็นต้น

ปรากฏชื่อปู่ทิพย์ กับภริยาชื่อว่าย่าปาน สร้างพระแสงไม้ถวายวัดพระธาตุลำปางหลวง พ.ศ. 2364 (จ.ศ. 1183) จารึกในวัดพระธาตุลำปางหลวงที่พบในระยะเวลาใกล้เคียงกัน คือ จารึก พ.ศ. 2362 เจ้าพระญาราชวงศาเมืองนະคอนเซยสุชาวดี เป็นประธานสร้างสุวรรณมูจลินอาสนะ และจารึก พ.ศ. 2371 พระญาสิลโลสมราช เจ้าเมืองนະคองไชย สร้างพระพุทธรูปถวายวัดพระธาตุลำปางหลวง

ปรากฏชื่อ ย่าแก้ว ปู่หนานธัมมะ ย่าทิบ ย่าธา ร่วมกันสร้างพระแสงไม้ใน พ.ศ. 2405 (จ.ศ. 1224) ถวายไว้ที่วัดเวียง ตรงกับปีที่เจ้ากาวิละถวายอาสนะสำหรับวางเครื่องอัฐบริขาร วัดพระธาตุลำปางหลวง

จารึก พ.ศ. 2453 ที่วัดปงสนุกเหนือ ออกชื่อแม่หน้อย (แม่น้อย) และพี่น้องทุกคน

จารึก พ.ศ. 2503 ระบุชื่อหนานแก้ว ปงปัญญา บนพระแสงไม้วัดพระธาตุเสด็จ

จารึกนอกจากนี้เป็นจารึกใหม่ ที่พบในพุทธศตวรรษที่ 26 ตามเหตุการณ์การรื้อฟื้นวัฒนธรรมการสร้างและถวายพระแสงไม้ที่วัดปงสนุก ในช่วง พ.ศ. 2563 - 2566 โดยเฉพาะใช้เป็นที่ระลึกในงานทำบุญฉลองตาวินิหาร วัดลำปางกลางตะวันออก เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2566 ในช่วงที่พระหน้อย นรุตโตโม (พระอธิการ

น้อย นรุตตโม) รักษาการเจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดปงสนุกเหนือ ในราชทินนามราม พระครูโสภิตขันตยาภรณ์

จากชื่อที่พบในจารึก พบทั้งพระนามผู้ปกครอง พระสงฆ์ หนาน น้อย และผู้สูงอายุ แสดงนัยของผู้สร้างและถวายพระแด่ไม่ว่าเป็นวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาที่ทุกคนไม่ว่าจะมีตำแหน่ง ฐานะทางสังคมเช่นไร ก็สามารถสร้างและถวายได้

5.3) การวิเคราะห์รูปแบบและจารึกบนพระแผงไม้ในจังหวัดลำปาง ตามทฤษฎีสัญวิทยาของ Charles Sanders Peirce

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ เป็นทฤษฎีสัญวิทยาของ Charles Sanders Peirce ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายความหมายที่ซ่อนอยู่ในสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น วิเคราะห์ในประเด็นรูปแบบเหมือน รูปแบบบ่งชี้ และรูปแบบสัญลักษณ์ โดยรูปแบบทั้ง 3 จะเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่สะท้อนความคิดอันเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างพระแผงไม้ในจังหวัดลำปางได้ ดังนี้

5.3.1) วิเคราะห์ในประเด็นรูปแบบเหมือน (Iconic mode)

รูปแบบเหมือนที่ปรากฏในพระแผงไม้ในจังหวัดลำปาง ตามแนวคิดของ Charles Sanders Peirce มี 2 รูปแบบเหมือน คือ

1) พระพิมพ์ ใช้สื่อสัญลักษณ์รูปแบบเหมือนของพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับพระพุทธนิรมิตหรือพระพุทธฉายอันเป็นการเนรมิตพระวรกายของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หรือพระพุทธรูป รูปแบบเหมือน (Icon) ทั้ง 3 รูปแบบข้างต้น ได้แสดงลักษณะของมนุษย์ผู้ประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ คือ มหาบุรุษผู้สร้างสมบารมีจนเต็มเปี่ยม มีพระพุทธเจ้ากับพระมหากษัตริย์ (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, 2567, น.74-81) พระพิมพ์ที่พบบนพระแผงไม้ในจังหวัดลำปาง มี 3 ลักษณะใหญ่ๆ

1.1) พระพิมพ์รูปพระพุทธเจ้าประทับนั่งมารวิชัยในซุ้ม ที่เรียกกันในปัจจุบันว่า พระยอดขุนพล พบที่วัดปงสนุกเหนือ วัดป่าตันกุ่มกาม วัดอุมลอง และวัดเวียง นอกจากนี้ยังพบพระพิมพ์ที่เรียกว่าพระพิมพ์โคนสมอที่วัดอุมลอง ซึ่งแสดงลักษณะพระพุทธรูปมารวิชัยในซุ้มซ้อนหลายชั้น นิยมในสมัยปลายอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ ส่วนในวัดพระธาตุลำปางหลวง พบพระพิมพ์พระพุทธเจ้ามารวิชัยในซุ้มแบบอื่น ๆ

1.2) พระพิมพ์พระพุทธเจ้ามารวิชัยแต่ไม่มีซุ้ม พบที่วัดเวียง วัดอุมลอง วัดพระธาตุเสด็จ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ที่เป็นพระพิมพ์พระพุทธรูปมารวิชัยประทับนั่งใต้ต้นโพธิ์ ที่เรียกกันในปัจจุบันว่าพระพิมพ์ปกโพธิ์ พบที่วัดพระธาตุเสด็จ และวัดพระธาตุลำปางหลวง

1.3) พระพิมพ์แบบพระพุทธเจ้านั่งสมาธิคล้ายพระแก้วมรกตพบที่วัดเวียง นอกจากนี้ยังพบเป็นงานจิตรกรรมภาพพระพุทธเจ้า 1 พระองค์ ใช้สื่อรูปแบบเหมือนของพระพุทธเจ้าโคตมะเช่นกัน

2) **แผ่นไม้** สำหรับการประดับพระพิมพ์ ปรากฏในลักษณะของซุ้มรูปแบบต่างๆ ตามรูปแบบซุ้มประตุนหน้าต่างที่ช่างไทยได้ออกแบบไว้มาแต่โบราณ สำหรับพระแผ่นไม้ในจังหวัดลำปาง พบที่เป็นซุ้มทรงปราสาท ซุ้มทรงบรรพต แฉก ซุ้มทรงกรอบซุ้ม ซุ้มหน้านาง และซุ้มทรงวิมาน เมื่อพระพิมพ์ คือ พระพุทธเจ้า แผ่นไม้ในรูปแบบต่าง ๆ ก็สื่อถึงอาคารที่ประทับของพระพุทธเจ้านั่นเอง

โดยในกรณีของแผ่นไม้รูปทรงซุ้มทรงปราสาทและทรงวิมานนั้น เป็นการเลียนแบบอาคารในศาสนาโดยตรง แต่ในกรณีของซุ้มบรรพตแฉกและซุ้มหน้านางนั้น เกิดจากการเลียนแบบหน้าจั่วอาคารอันเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบหลังคาอาคาร แต่แม้จะเป็นการเลียนแบบเพียงมิติใดมิติหนึ่งก็สามารถสื่อให้เห็นถึงความ เป็นอาคารในพระพุทธศาสนาทั้งหลายได้เช่นกัน สำหรับอาคารที่ประทับของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เรียก คันธกุฎี มีความหมายตามตัวอักษรว่ากุฎี (ที่ประทับ) อันมีกลิ่นหอม (คันธะ-ของหอม) (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, 2567, น.225-279)

5.3.2) วิเคราะห์ในประเด็นรูปแบบบ่งชี้ (Indexical mode)

รูปแบบบ่งชี้ในพระแผ่นไม้ลำปาง ปรากฏในการประดับพระพิมพ์จำนวนมากบนพระแผ่นไม้ ที่ใช้สื่อเรื่องราวของพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตที่มีจำนวนมาก โดยระบบนับของพุทธศาสนาเถรวาทนิยมนับจำนวน พระพุทธเจ้า 28 พระองค์ หากใช้การเริ่มพยากรณ์พระโพธิสัตว์ครั้งแรกเป็นเกณฑ์การแบ่ง พระพุทธเจ้าที่ทรง แสดงพุทธพยากรณ์พระองค์แรก คือ พระทีปังกรพุทธเจ้า ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์สุเมธดาบสว่าจะได้ตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะในอนาคต ภายหลังพระพุทธเจ้าในลำดับถัดมาจึงได้แสดงพุทธพยากรณ์ต่อ ๆ กันมา กระทั่งเข้าสู่ช่วงเวลาพระโพธิสัตว์สิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโคตมะ รวมจำนวนพระพุทธเจ้าตั้งแต่ พระทีปังกรเป็นต้นมา มีจำนวน 25 พระองค์ เรียกพระพุทธเจ้า 25 พระองค์ ตามระบบการนับนี้ หากไม่นับ พระพุทธเจ้าโคตมะ จะมี 24 พระองค์ เรียกพระพุทธเจ้า 24 พระองค์ เรียกวงศ์พระพุทธเจ้า

ทั้งนี้พบการประดับพระพิมพ์บนพระแผ่นไม้ในจังหวัดลำปางตั้งแต่ 1 - 1,000 องค์ โดยพระแผ่นไม้ที่ ประดับพระพิมพ์จำนวน 28 พระองค์ มีมากเป็นลำดับที่ 1 จำนวน 8 แผ่น ได้แก่ พระแผ่นไม้วัดพระธาตุลำปาง หลวง 3 แผ่น วัดพระธาตุเสด็จ 2 แผ่น วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม และวัดปงสนุกเหนือ 2 แผ่น ลำดับถัด ลงมาที่พบมาก คือ การประดับพระพิมพ์จำนวน 1 องค์ มีด้วยกัน 4 แผ่น ได้แก่ พระแผ่นไม้วัดปากกล้วย พระแผ่น ไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง 3 แผ่น และลำดับที่ 3 พบการประดับพระพิมพ์ 5 องค์ มีจำนวน 4 แผ่น ได้แก่ พระแผ่นไม้วัดปงสนุกเหนือ 3 แผ่น วัดพระธาตุลำปางหลวง 1 แผ่น ส่วนพระพิมพ์ที่ประดับมากกว่า 28 พระองค์ มีน้อยสื่อถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตที่มีจำนวนมากเช่นกัน

5.3.3) วิเคราะห์ในประเด็นรูปแบบสัญลักษณ์ (Sign, Symbol)

รูปแบบสัญลักษณ์ปรากฏในคำปราธนาท้ายจารึกพระแผ่นไม้ในจังหวัดลำปาง ดังนี้

1) พระแผ่นไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ซุ้มทรงปราสาท (พ.ศ. 2285) ระบุคำปราธนาท้ายจารึกว่า เพื่อประโยชน์ยังโลกุตตรธรรม

2) พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุมทรงบรรพตแลง (พ.ศ. 2194) ระบุคำปรารภรณาท้ายจารึกว่า ให้ได้เป็นทวยสาวกพระศรีอาริยมตไตรย

คำว่าทวยสาวกคือพระสาวกเบื้องซ้าย ชื่อว่าพระพรหมเทวเถระ ซึ่งเป็นภิกษุผู้เป็นเลิศทางด้านกฤตนาฏภาพหรือการแสดงฤทธิ์ที่ไม่มีพระภิกษุรูปใดมาเสมอเหมือน เช่นเดียวกับพระโมคคัลลานะอันเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธโคตม ส่วนพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระศรีอาริยมตไตรยชื่อว่าพระอโศกเถระ ซึ่งเป็นภิกษุผู้เป็นเลิศทางด้านดวงปัญญาที่ไม่มีพระภิกษุรูปใดมาเสมอเหมือน เช่นเดียวกับพระสารีบุตร เรียกปฐมสาวกพระศรีอาริยมตไตรย เหตุที่ปรารภรณาท้ายจารึกของพระศรีอาริยมตไตรย เจ้ามหานามจึงสร้างพระแสงไม้ที่มีจำนวนพระพุทธรูป 29 พระองค์ ซึ่งได้นับรวมพระศรีอาริยมตไตรยด้วย

3) พระแสงไม้ในพิพิธภัณฑวัดเวียง ชุมทรงบรรพตแลง (พ.ศ. 2405) ระบุคำปรารภรณาท้ายจารึกว่า ขอให้บุญนี้แผ่ไปถึงเทวดา พระอินทร์ พรหม ครุฑ และพระแม่ธรณี และให้ไปถึงนิพพาน

4) พระแสงไม้ในพิพิธภัณฑวัดเวียง ชุมทรงบรรพตแลง ระบุคำปรารภรณาท้ายจารึกว่า ให้เป็นที่ไหว้แก่คนและเทวดาทั้งหลาย

5) พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุมหน้านาง (พ.ศ. 2352) ระบุคำปรารภรณาท้ายจารึกว่า ให้เป็นที่กราบไหว้และบูชาตราบ 5,000 พระวัสสา

6) พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุมหน้านาง (พ.ศ. 2364) ระบุคำปรารภรณาท้ายจารึกว่า ขอให้ เป็นอุปนิสัยประจำแก่ตนเอง

7) พระแสงไม้วัดปางสนุกเหนือ ชุมหน้านาง ระบุคำปรารภรณาท้ายจารึกว่า น้อมถวายพระแสงนี้ไว้กับวัดปางสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง

8) พระแสงไม้วัดปางสนุกเหนือ กรอบชุมรูปนาค (พ.ศ. 2453) ขอให้เป็นที่ค้าบูชาสนา 5,000 ปี เป็นที่กราบไหว้แก่คนและเทวดา เป็นมรรคผลแก่ผู้สร้าง มีสุข 3 ประการ โลกีย โลกุตตล สัมปัตตสุข มินิพพาน เป็นยอด นมคคผลแก่ผู้เข้าทั้งหลาย คือว่า มีมหานิพพาน เจ้าเปนยอดเที่ยงแท้ดีหลีเตอะ

9) พระแสงไม้วัดปางสนุกเหนือ กรอบชุมรูปนาค ระบุอุทิศให้ผู้วายชนม์

10) พระแสงไม้วัดปางสนุกเหนือ กรอบกลีบบัว สร้างไว้เพื่อค้าบูชาสนา 5000 ปี ให้มีสมบัติ และถึงเมืองนิพพาน

11) พระแสงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง กรอบโค้งมน (พ.ศ. 2315) สร้างไว้ให้บูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลาย ขอให้สมดังคำปรารภรณาท้ายจารึก

12) วัดพระธาตุเสด็จ กรอบสามเหลี่ยม (พ.ศ. 2503) ขอให้พ้นจากกองทุกข์ในภพทั้งสาม ถึงนิพพานด้วยเหตุนี้รูปแบบสัญลักษณ์ของพระแสงไม้ในจังหวัดลำปางที่ปรากฏในคำปรารภรณาท้ายคำจารึก จึงสะท้อนให้

เห็นถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอาริยมตไตรย การอุทิศบุญให้เทวดา พระอินทร์ พรหม พระแม่ธรณี การให้ถึงนิพพาน การอุทิศให้ผู้วายชนม์ สุข 3 ประการ หรือสุข 3 ระดับ ได้แก่ กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม ฌานสุข สุขเนื่องด้วยฌาน และนิพพานสุข สุขเนื่องด้วยนิพพาน และการให้พ้นจากกองทุกข์ในภพทั้ง 3 หรือโลกทั้ง 3 หมายความว่า 1) กามภพ คือภพของผู้ที่ติดอยู่ในกาม ยังเสวยกามคุณคืออารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง 5 ได้แก่ อบาย 4 มนุษย์โลก และกามาวจรสวรรค์ทั้ง 6 2) รูปภพ คือภพของพรหมที่มีรูป 3) อรูปภพ คือภพของพรหมที่ไม่มีรูป

6. อภิปรายผล

การอภิปรายผลในบทความนี้จะอภิปรายในประเด็นสัญลักษณ์ และประเด็นเรื่องวงศ์พระพุทธรเจ้า ดังนี้ ในประเด็นการใช้ทฤษฎีสัญญาวิทยาวิเคราะห์พระแสงไม้ นั้น ตามหลักการสำคัญของสัญญาวิทยาที่อธิบายถึงองค์ประกอบของวัตถุสัญลักษณ์ต่าง ๆ ว่าประกอบด้วย 2 ระดับ คือ 1) ระดับที่มองเห็น และ 2) ระดับที่มองไม่เห็น ในกรณีของพระแสงไม้ ระดับที่มองเห็นเป็นโครงสร้างระดับพื้นผิว ได้แก่ รูปแบบของพระพิมพ์และแสงไม้ ตลอดจนถึงลวดลายที่ปรากฏบนพระแสงไม้ เรียกว่ารูปแบบเหมือน (Iconic mode) ตามแนวคิดของ Peirce ส่วนระดับที่มองไม่เห็น ได้แก่ ความหมายที่ซ่อนอยู่ในพระแสงไม้ ซึ่งเป็นไปตามรูปแบบสัญญาณ (Sign, Symbol) และรูปแบบบ่งชี้ (Indexical mode) ของ Peirce ความหมายเหล่านี้สามารถตีความได้จากจำนวนพระพิมพ์ที่ประดับบนแสงไม้ รูปทรงแสงไม้ที่ประกอบเข้ากับพระพิมพ์ และจารึกที่พบ โดยการตีความทั้งหมดอยู่ภายใต้บริบทแนวคิดพระพุทธศาสนาในสังคมล้านนา

การสร้างพระแสงไม้ นั้น จึงเป็นปรากฏการณ์ของผู้คนในสังคมล้านนาที่มีพระพุทธศาสนาเป็นแกนความเชื่อหลัก ที่ผู้สร้างหรือผู้ว่าจ้างให้สร้างมีแรงจูงใจบางประการ สร้างโดยมีจุดมุ่งหมายบางอย่างที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา อาทิ การสร้างเพื่อสรรเสริญบูชาพระพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลาย แสงไม้เปรียบเหมือนคันธกุฎีหรือที่ประทับของพระพุทธเจ้า ทั้งยังอาจสร้างด้วยแรงจูงใจในความต้องการส่วนบุคคล เช่น ปราบปรามไปเกิดในสมัยพระศรีอาริยมตไตรย อุทิศให้ผู้วายชนม์ ปราบปรามความสุข 3 ประการ เป็นต้น การอธิบายในลักษณะนี้เป็นไปตามแนวคิดของ Peirce ที่เชื่อว่าการสร้างสัญญาณใดสัญญาณหนึ่งของมนุษย์นั้น เกิดจากความตั้งใจหรือมีแรงจูงใจ สร้างขึ้นมาด้วยเหตุผลบางประการ

หากเปรียบเทียบกับพระแสงไม้ที่พบในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเหตุผลบางประการของผู้สร้างนั้น นอกจากปราบปรามโลกพระศรีอาริยมตไตรย อุทิศให้ผู้วายชนม์ และต้องการความสุข 3 ประการแล้ว ยังพบความปรารถนาอื่น ๆ เช่น ต้องการคำขุพระพุทธศาสนาให้อยู่ไปจนกระทั่งถึง พ.ศ. 5000 กระทั่งสิ้นอายุพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าโคตม เช่น จารึกบนพระแสงไม้วัดพันแหวน พิจิตรภณวัดทรายมูลเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบความปรารถนาในเรื่องการต่ออายุสืบทอดของตนเอง อย่างที่ปรากฏในจารึกวัดทุ่งยู โดยระบุว่าผู้สร้างที่มีอายุ 59 ปี ได้สร้างพระพิมพ์คู่อายุจำนวน 60 องค์ เพื่อการต่ออายุสืบทอด บางครั้งก็พบการสืบทอดผู้สร้างต่อไปอีก 2 ปี ด้วยการสร้างพระพิมพ์ให้มีจำนวนมากกว่าอายุ 2 องค์ เป็นต้น

สำหรับในประเด็นเรื่องวงศ์พระพุทธรูปเจ้า ซึ่งปรากฏออกมาในรูปแบบสัญลักษณ์พระพิมพ์ที่ประทับบนพระแผงไม้นั้น โดยหากเริ่มนับตั้งแต่พระพุทธรูปเจ้าที่ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์ครั้งแรกเป็นเกณฑ์แบ่งในการนับคือ พระที่ปางพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์สมเษกตามสวามีจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าโคตมะในอนาคตมีจำนวน 25 พระองค์ เรียกพระพุทธรูปเจ้า 25 พระองค์ ตามระบบการนับนี้ หากไม่นับพระพุทธรูปเจ้าโคตมะจะมี 24 พระองค์ เรียกพระพุทธรูปเจ้า 24 พระองค์ ปรากฏระบบการนับในปฐมสมโพธิกถา เป็นต้น พระพุทธรูปเจ้าลำดับไกลออกไปจากพระที่ปางกรีก 3 พระองค์ ได้แก่ พระตันหังกรพุทธรูปเจ้า พระเมธังกรพุทธรูปเจ้า พระสรณังกรพุทธรูปเจ้า ทั้ง 3 พระองค์นี้อุบัติในช่วงเวลาเดียวกับพระที่ปางกร (สารมณัทกัป)

น่าสนใจที่พระแผงไม้ประดับพระพิมพ์จำนวน 28 พระองค์ ที่พบมากในจังหวัดลำปาง ยังพบมากในจังหวัดเชียงใหม่เช่นกัน ได้แก่ พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑวัดเชียงมั่น/ ในกุฏิเจ้าอาวาสวัดพันแหวน/ วัดประธานพร/ ในพิพิธภัณฑพื้นถิ่นล้านนา 2 แผง/ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ รหัส 16/2516/ วัดพุกหงส์/ วัดทุ่งยู/ วัดวงศ์เมธา/ ในวิหารลายคำและกุฏิเจ้าอาวาส วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จำนวน 2 แผง/ ในพิพิธภัณฑวัดทรายมูลเมือง จำนวน 2 แผง/ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ รหัส 18/645/2516/ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ รหัส 18/15/2516/ วัดด้าย/ ในพิพิธภัณฑวัดทรายมูลเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบบนพระแผงไม้ที่วัดบ้านหลวง จังหวัดพะเยา พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑบ้านบุญมา วัดร่องพอง วัดศรีดอนคำ จังหวัดแพร่ พระแผงไม้ในวิหารวัดต้นแหลง พระแผงไม้ในกุฏิเจ้าอาวาสวัดร่องแง จังหวัดน่าน เป็นต้น (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, 2567, น.117-330)

อย่างไรก็ตาม ในชินกาลมาลีปกรณ์และสัมภาระวิบากอันเป็นพุทธประวัติล้านนาโบราณที่เจือด้วยความเป็นมหายาน พบระบบการนับพระพุทธรูปเจ้า 31 พระองค์ โดยนับขึ้นไปจากพระตันหังกรพุทธรูปเจ้าอีก 3 พระองค์ ได้แก่ พระปูลานทีปางกร พระพรหมเทวะ และพระปูลานตาศากยมุนี ทั้งหมดเป็นช่วงเวลาพระพุทธรูปเจ้าคิดคำนึงในใจ ยังไม่ได้เอ่ยจาตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธรูปเจ้า เรื่องพระพุทธรูปเจ้า 3 พระองค์นี้ปรากฏในหนังสือชาดกมาลาอันเป็นชาดกในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แต่ในระบบการนับในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เช่นในลลิตวิสตระ ระบุนับจำนวนพระพุทธรูปเจ้าถึง 54 พระองค์ หรือมากกว่านั้น

นอกจากนี้ยังมีระบบการนับจำนวนพระพุทธรูปเจ้า 7 พระองค์ในคัมภีร์มหาปทานสูตร และอาฏานาฏิยสูตร โดยนับย้อนขึ้นไปจากพระพุทธรูปเจ้าโคตมะขึ้นไป น่าสนใจที่ในฝ่ายมหายานเองก็มีการนับจำนวนพระพุทธรูปเจ้า 7 พระองค์เช่นกัน เช่นที่ปรากฏในมหาวิสตุอวทานของมหายาน เป็นต้น แต่รายนามพระพุทธรูปเจ้านั้นไม่ตรงกับฝ่ายเถรวาท ระบบการนับพระพุทธรูปเจ้าที่พบมากอีกระบบหนึ่งทั้งในฝ่ายเถรวาทและมหายาน คือ นับเฉพาะพระพุทธรูปเจ้าที่อุบัติในภัทรกัป มีจำนวน 5 พระองค์

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้าในพระพุทธศาสนาแล้ว พบว่าการจะเป็นพระพุทธรูปองค์ใดนั้นต้องสั่งสมบารมีอย่างเข้มงวด เป็นเวลาหลายภพชาติ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเช่น พุทธวงศ์และจริยปิฎก ระบุนับอย่างชัดเจนว่า การที่บุคคลจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าแต่ละพระองค์นั้น จะต้องบำเพ็ญบารมีให้ครบสมบูรณ์ทั้ง 10 ประการ เรียกบารมี 10 ทศ หรือพุทธกรรณธรรม ประกอบด้วย (1) ทานบารมี (2) ศีลบารมี

(3) เนกขัมมบารมี (4) ปัญญาบารมี (5) วิริยะบารมี (6) ขันติบารมี (7) สัจจบารมี (8) อธิษฐานบารมี (9) เมตตาบารมี และ (10) อุเบกขาบารมี โดยเรื่องบารมีในจริยาปฏิภาณนี้ได้ส่งอิทธิพลต่อความเข้าใจเกี่ยวกับบารมีของคนในปัจจุบันมาก โดยเฉพาะเรื่องการสะสมบารมีไปที่ละเล็กละน้อย กระทั่งสามารถบรรลุโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าได้ การขยายความคิดเรื่องบารมีจากพุทธวงศ์และจริยวงศ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมพุทธประวัติรุ่นหลัง เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ และพระปฐมสมโพธิกถา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จำนวนพระพิมพ์ที่ประทับบนพระแผงไม่ย่อมสื่อความหมายถึงการสั่งสมบารมีของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ด้วยเช่นกัน

7. บทสรุป

พระแผงไม้ในจังหวัดลำปางพบจำนวน 69 แผง มีจารึก 16 แผง มีหลักฐานการสร้างมาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 22 และมีการสร้างสรรค์ต่อกันมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 26 โดยพระแผงไม้ที่เก่าที่สุดพบในจังหวัดลำปาง ได้แก่ พระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง ชุมทรงบรรพตถาล สร้าง พ.ศ. 2194 พระแผงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 23 พบจำนวน 1 แผง พระแผงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 24 พบจำนวน 4 แผง พระแผงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 25 พบจำนวน 3 แผง พระแผงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 26 พบจำนวน 5 แผง จากจารึกพบทั้งพระนามผู้ปกครอง พระสงฆ์ นายน้อย และผู้สูงอายุ เป็นผู้สร้างและถวายพระแผงไม้

รูปแบบพระแผงไม้ในจังหวัดลำปาง แบ่งได้เป็นพระแผงไม้ชุมทรงปราสาทจำนวน 14 แผง ชุมทรงบรรพตถาล 13 แผง ชุมทรงกรอบชุม 11 แผง ชุมหน้านาง 8 แผง และชุมทรงวิมาน 1 แผง นอกจากนี้ยังพบกรอบชุมนาค 3 แผง กรอบกลีบบัว 10 แผง กรอบโค้งมน 4 แผง รูปทรงสามเหลี่ยม 2 แผง รูปทรงสี่เหลี่ยม 1 แผง และรูปทรงอิสระ 2 แผง

การวิเคราะห์พระแผงไม้ในจังหวัดลำปางตามทฤษฎีสัญวิทยา ของ Charles Sanders Peirce ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

รูปแบบเหมือน (Iconic mode) มี 2 รูปแบบ คือ 1) พระพิมพ์ใช้สื่อสัญลักษณ์รูปแบบเหมือนของพระพุทธเจ้า มี 3 ลักษณะใหญ่ๆ พระพิมพ์รูปพระพุทธเจ้าประทับนั่งมารวิชัยในชุม พระพิมพ์พระพุทธานุภาพมารวิชัยแต่ไม่มีชุม พระพิมพ์แบบพระพุทธานั่งสมาธิแบบพระแก้วมรกต นอกจากนี้ยังมีงานจิตรกรรมภาพพระพุทธเจ้า 1 พระองค์ ที่สื่อรูปแบบเหมือนของพระพุทธเจ้าโคตมะ และ 2) แผงไม้สำหรับการประดับพระพิมพ์ปรากฏในลักษณะของชุมต่าง ๆ ได้แก่ชุมทรงปราสาท ชุมทรงบรรพตถาล ชุมทรงกรอบชุม ชุมหน้านาง และชุมทรงวิมาน สื่อถึงอาคารที่ประทับของพระพุทธเจ้า

รูปแบบบ่งชี้ (Indexical mode) ปรากฏในการประดับพระพิมพ์จำนวนมากบนพระแผงไม้ ใช้สื่อเรื่องราวของพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตที่มีจำนวนมาก การประดับพระพิมพ์บนพระแผงไม้ในจังหวัดลำปางพบตั้งแต่ 1 - 1,000 องค์ โดยพบพระพิมพ์จำนวน 28 พระองค์มากที่สุด

รูปแบบสัญลักษณ์ (Sign, Symbol) ปรากฏในคำปรารภนาท้ายจารึก สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอารยเมตไตรย การอุทิศบุญให้เทวดา พระอินทร์ พรหม พระแม่ธรณี การให้สิ่งนิพพาน การอุทิศให้ผู้วายชนม์ สุข 3 ประการ หรือสุข 3 ระดับ ได้แก่ กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม ฌานสุข สุขเนื่องด้วยฌาน และนิพพานสุข สุขเนื่องด้วยนิพพาน และการให้พ้นจากกองทุกข์ในภพทั้ง 3 หรือโลกทั้ง 3 หมายความว่า 1) กามภพ คือภพของผู้ที่ติดอยู่ในกาม ยังแสวงหาความสุขคืออารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง 5 ได้แก่ อบาย 4 มนุษย์โลก และกามาวจรสวรรค์ทั้ง 6 2) รูปภพ คือภพของพรหมที่มีรูป 3) อรูปภพ คือภพของพรหมที่ไม่มีรูป

8. ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง พระแสงไม้ล้านนา: กระบวนการสร้างสรรค์และอนุรักษ์ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวัตถุและสัมภาษณ์บุคคล และการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น และงานวิจัยต่างๆ ก่อนลงพื้นที่สำรวจพระแสงไม้ทั้งล้านนา โดยกำหนดพื้นที่ในวัดสำคัญๆ ของแต่ละจังหวัด ในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ และในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในวัดหรือในชุมชน ซึ่งการลงพื้นที่นั้นนอกจากเป็นการเก็บข้อมูลวัตถุแล้วยังเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชนต่างๆ ในลักษณะการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะ จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามทฤษฎีสัญวิทยา ก่อนนำผลการวิเคราะห์มาใช้เป็นแรงบันดาลใจในการทดลองสร้างสรรค์พระแสงไม้ขึ้นมาใหม่ตามคติและรูปแบบที่ได้ศึกษามา

ระเบียบวิธีการวิจัยเช่นนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์งานศิลปะได้ เพราะการลงพื้นที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นรูปแบบอันหลากหลายที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ทั้งหมดจะนำไปสู่การค้นพบเอกลักษณ์ของงานพุทธศิลปกรรมนั้นๆ ได้ เพื่อจะใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการสร้างสรรค์งานต่อไป

ส่วนขั้นตอนของการสร้างสรรค์ผลงาน อาจกระทำภายใต้ความร่วมมือของคนในชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาต่อไปในเชิงเศรษฐกิจชุมชน หรือจะเป็นเชิงพานิชย์ก็ได้

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2555). *สื่อเก่า-สื่อใหม่ สัญญา อัตลักษณ์ อุดมการณ์*. ภาพพิมพ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *สัญญาวิทยาโครงสร้างนิยมหลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์*. วิชาษา.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย*. นาคร.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). *การปฏิวัติศาสตร์ของโซซัวร์ เส้นทางสู่โพสโตโมเดิร์นนิสม์*. วิชาษา.
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (2567). *พระแสงไม้ล้านนา: กระบวนการสร้างสรรค์และอนุรักษ์*. (รายงานผลการวิจัย).
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (2567). *พุทธศิลป์ล้านนา: รูปแบบ แนวคิด และการวิเคราะห์*. เมืองโบราณ.